

Modanın Ren

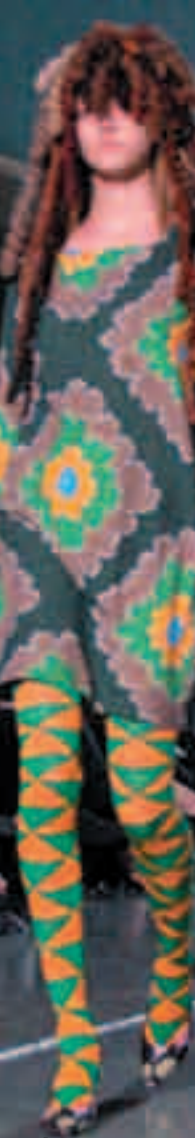
Moda sözcüğü, günlük yaşamda karşımıza sık sık çıkar. Ancak modanın neler ifade ettiğini ya da insanları nasıl olup da peşinden sürükleyebildiğini gerçekten bilir miyiz? Değişim, modanın özünü oluşturur. İnsanlığı etkileyen her şey bir değişime, her değişim de farklı bir moda rüzgârına neden olabilir. Dünyada ortaya çıkan tüm akımlar, savaşlar, inançlar, gereksinimler, teknolojiler ve daha birçok etken insanlığı, dolayısıyla modayı etkiler. Bu etkilere bağlı olarak insanların giysi seçimleri değişebilir. 1920'lerin kadınları erkek çocuk gibi görünmek, 1960'ların erkekleri saçlarını uzatmak isteyebilir. Bakalım moda rüzgârları geçmişte hangi yönlerden esmiş ve insanları nasıl etkilemiş.

Renkli Dünyası

Giydiğimiz giysilerin nasıl bir süreçten geçerek bugünkü duruma geldiklerini hiç düşündünüz mü? Tarihöncesi dönemlerden kalma mağara resimleri, ilk insanların hayvan postlarına sarındığını gösteriyor. Dünyanın çoğunlukla buzullarla kaplı olduğu dönemlerde sıcaklıklar çok düşüktü. Buzulların kıyısında yaşayan insanlar için öncelikle soğuktan korunabilmek önemliydi. O zamanki insanlar, avladıkları hayvan postlarına sarınmaya başladılar. Ancak postlar, hareketlerini zorlaştırıyordu. Bu nedenle postları bedenlerine göre biçim-

lendirmeye başladılar. Ayrıca hayvan derileri kurudukça sertleşiyor ve bedeni rahatsız ediyordu. Kimi hayvanlardan elde ettikleri yağların, derileri yumuşattığını anlamaları işleri biraz daha kolaylaştırdı. Zaman içinde deriyi işleme yöntemlerini geliştirdiler. Bu, önemliydi; ancak daha da önemlisi, bugünkü dikiş iğnelerinin atası olan “delikli iğnenin” bulunmasıydı. Mamut dişlerinden ya da ge- yik gibi canlıların kemiklerinden yaptıkları bu harika gereç, insanların deri parçalarını birbirine diki- bilmelerini sağladı. Bunun dışında ılıman bölgeler-

Kırmalı yakalar, 15. ve 16. yüzyıl Avrupasında, soyluluğun simgesiydi. Rubens'in 1610'da yaptığı bu tabloda kendisini ve karısını görürsünüz. Rubens, o zamanlar için yeni bir yaka tipi olan bir giysi giyerken, karısı kırmalı yakalı bir giysi giymiş. Ayrıca karısının giysisinin üst bölümü, sert bir biçime sahip.

1800'lerin sonlarında kadınlar, arkaları teller ve içine at kılı doldurulmuş özel desteklerle kabarcık tutulan etekler giyerlerdi. Görünümleri, tıpkı bir ata benzerdi.

15. yüzyılda Avrupa'da saçın ön kısmını, hatta kaşları iyice kazıtmak modaydı. Bunun klasik heykellere benzeyebilmek amacıyla yapıldığı düşünülüyor. Bu dönemde sarı saç, güzelliğin ve üst sınıftan olmanın simgesiydi. Kadınlar da, erkekler de çeşitli kimyasal maddeler kullanarak saçlarını sarartırlardı.

Jan van Eyck adlı Hollandalı ressamın 1434'te yaptığı "Giovanni Arnolfini ve Giovanna Cenami'nin Evliliği" adlı bu tablosunda, o dönemin modasının izlerini görebiliyoruz.

1920'lerde kadınlar, vücut hatlarını belli etmeyen türden ve önceki yıllarinkine göre daha kısa tüp biçimli giysiler giydiler. I. Dünya Savaşı'nın ardından gelen bu dönemde kadınlar daha erkeksi bir görünümü tercih etmeye başladılar.

toplumları derinden etkiledi. İnsanlar da toplumsal yaşamları içinde biçimlendiler. Birçok özelliğimizi belirleyen toplumsal yaşam içinde, çok önemli bir etkileşim oluşur. İşte, moda da bu etkileşimin bileşenlerinden biridir. Zaman zaman toplumları peşinden sürükleyecek kadar etkili olabilir. Moda, gerçekte yalnızca giyim alanı için söz konusu değildir. Ancak

biz bu yazımızda modayı giysi dünyasındaki yönleriyle ele alacağız.

Giyinmenin Anlamı

Giyinmek, başlangıçta dikdörtgen biçimli bir kumaşı bele sararak gerçekleştirilirdi. Kumaşı bele sarınca, eteğin ilkel bir biçimi olan peştimal benzeri bir giysi oluşuyordu. Zamanla, "fibula" denilen, bugünkü çengelli iğneye benzeyen bir araçla tutturularak omuzların üzerinde durmaları sağlanan kare biçimli kumaşlar da giyinme serüvenine katıldılar. Eski Mısırlılar, Asurlular, Yunanlılar ve Romalıların kullandığı bu tür giysiler, beden üzerinde dökümlü bir duruşa sahipti. Bu nedenle uygarlığın simgesi olarak kabul edildiler. Dökümlü olmayan

de yaşayan insanlar da hayvan tüyleri ve bitki liflerini kullanarak giysi hazırlamayı akıl ettiler. Hayvan tüylerinden keçe üretildi. Dut, incir gibi ağaçların kabuklarından elde edilen liflerden de dokumalar yapıldı. Bu süreç içinde, birtakım dokuma araçları da geliştirildi. Keten, kenevir, pamuk gibi başka bitkiler de dokumalarda kullanıldı. Bugünkü dokumaların, giysilerin ilk örnekleri de bunları izledi. Giyinmenin insanlık tarihine katılım öyküsünün başlangıcı böyle.

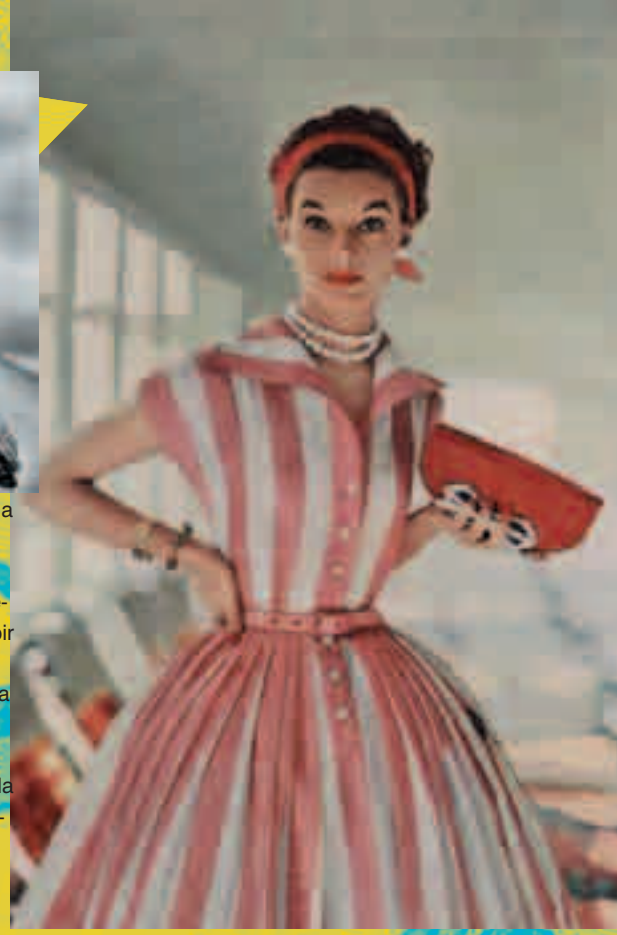
İnsanlık, kendi tarihi boyunca binbir çeşit süreç yaşadı. Savaşlar, barışlar, birleşmeler, dağılmalar, genişlemeler, daralmalar... Tüm bu olaylar

giysilerinse uygarlaşmış kişilere ait olduğu düşünülürdü. Öyle ki bir dönem, Romalılar bu konuda iyice ileri giderek, dökümsüz giysileri giyenleri ölümle bile cezalandırır oldular.

Giysi tarihinin ilk dönemlerinden bugüne kadar giysiler, pantolon ve etek biçiminde iki temel kol olarak gelişti. Günümüzde pantolon erkek, etek kadın giysisi olarak kabul edilir. Ancak, veriler gösteriyor ki pantolonu yalnızca erkekler, eteği de yalnızca kadınlar giymediler. Eski Yunanlılar ve Romalılarda erkekler, bir tür etek sayılabilecek, “tünik” adı verilen kısa elbise benzeri giysiler giyerlerdi. İskoç erkeklerinin geleneksel giysileri de etek biçimindedir. Ayrıca Asya toplumlarında da kadınların pantolon giydiklerini görüyoruz.

Bikini, Pasifik Okyanusu'nda küçük bir mercan adasının adı. ABD, 1940'larda bu adada atom bombası denemeleri yapmış. 1946'da bir Fransız modacı, iki parçalı bir yüzme giysisini piyasaya sunmuş ve buna “bikini” adını vermiş. Bikininin, tıpkı atom bombası gibi bir moda patlaması yaratacağına inanıyormuş. Sonuçta da gerçekten öyle olmuş.

Giyinmenin Amacı Değişti

Giyinmenin temel amacı, bedeni soğuktan korumaktı. Ancak zaman içinde giysiler, farklı anlamlar yansıtmaya başladı ve bir anlamda sözsüz

bir “dil” oluştu. Bu “dil”, insanların toplumsal konumları, yaptıkları iş, yaşadıkları yer, cinsiyet ve varlık durumlarına ilişkin bilgi verir oldu. Bu özel dil, aslında modanın bir yönü. Mo-

Blucinin Öyküsü

Blucin, birçok moda hevesinin tersine, çok uzun bir süre listenin üst sıralarından hiç düşmedi. Çok dayanıklı bir kumaş olan blucinin üretimine, 18. yüzyılda ABD’de başlanıyor. Bu kumaş, bir bitkiden elde edilen “indigo” adı verilen ve koyu mavi renkli bir boyayla boyanıyor. 19. yüzyılda Levi Strauss adında bir işadama, tulum biçiminde blucinler üretmeye başlıyor. O zamanlarda kendini gösteren altın arama furiasında, sağlam ve dayanıklı giysilere gereksinim duyan altın arayıcıları, bu blucin tulumları kullanıyorlar. 1886’da bu blucinlerin beline, üzerinde iki atın çektiği bir pantolon resmi bulunan kahverengi bir deri parçası ekleniyor. Bu deri parçası, Levi’nin blucinlerinde (Levi’s jeans olarak tanıyoruz) bugün bile var. 20. yüzyılın başlarında, kovboy filmlerinin ünlüleri John Wayne, Gary Cooper gibi oyuncuların bu filmlerde blucin giymeleriyle blucin iyice yaygınlaştı. II. Dünya Savaşı’nda tulumlarını çantalarına koyup Avrupa’ya giden Amerikan askerlerinin etkisiyle blucin modası Avrupa’ya yayıldı. Bu arada başka firmalar da blucin üretmeye başladılar.

1950’lerde blucinler, tulum yerine pantolon biçimini aldı. Özellikle James Dean adlı ünlü sinema oyuncusunun giydiği blucin pantolon, yavaş yavaş bir gençlik simgesi haline dönüştü. Kimi okullar o dönemde blucin giyilmesini yasakladı. 1960’larda blucin, özellikle üniversitelerde iyice yaygınlaştı ve üzerleri işlemeler, yamalarla süslenmeye başlandı. Böylece herkes kendine özgü bir tarza sahip olabiliyordu. O tarihlerde dünya özgürlük hareketlerine sahne oluyordu. Gençliğin yoğun olarak katıldığı bu hareketlerde, blucin özgürlüğü simgeleyen bir giysi olarak yerini almıştı. Dünyayı kökten etkileyen bu giysiye ülkemizde “kot” denmesinin de ilginç bir öyküsü var. Blucinin bizim ülkemizde üretilmesi 1950’lerin başlarında gerçekleşiyor. Üretici firmanın sahibinin adı Muhteşem Kot. Firma, markanın adını “Kot” olarak koyuyor. Sonuç olarak bu ürün, ilk Türk blucin markasının adı nedeniyle “kot” olarak kalıyor. Ardından 1960’larda başka yerel markalar da piyasaya giriyor. 1970’lerdeyse büyük tesisler kuruluyor. 1980’lerden sonra da Türk markalarıyla uluslararası markalar arasında ortaklıklar kuruyor. Bugün artık blucin, bebekler dahil herkesin giydiği bir giysi.

1960'lar, kadınların ev yaşamından dışa açıldıkları, eğitim görmeyi ya da iş yaşamında yer almayı amaçladıkları bir dönemdi. Bu yıllarda modellik yapan Twiggy (solda), o tarihlerde pek çok genç kızın ideali oldu. Zayıflığı, bir erkek çocuğunki gibi kesilmiş saçları, iri kırpıklarıyla çok etkiliydi. 17 yaşındayken dünya çapında tanınan bir modeldi. Öyle ki, uzaya gönderilen bir zaman kapsülüne onun fotoğrafı da konulmuştu. Bu dönemde, Beatles adlı müzik topluluğu da (sağda) erkeklerin saç modelinde bir devrim yarattı. Onların sayesinde 18. yüzyıldan beri ilk kez erkeklerde uzun saç moda oldu.

da, ilk bakışta insanlar hakkında bilgi sağlamanın dışında, kültürel farklılıkları da yansıtıyor. Güzellik anlayışını ele alalım. İnsanların güzellik anlayışlarının tarih boyunca sürekli değiştiğini gördüğümüz gibi, toplumdan topluma değiştiğini de görürüz. Bir Afrika kabilesinin güzellik anlayışıyla bizim toplumumuzunkini karşılaştırsak, arada büyük farklılıklar ortaya çıkar. Bunu daha kolay anlamak için, eski ressamın tablolarındaki kadınları düşünün. O zamanların güzellik anlayışının günümüzdekinden çok farklı olduğunu göreceksiniz.

İnsanlar için bir gruba ait olmak çok önemlidir. Seçtiğimiz giysiler ve dış görünüşümüz, içinde yaşadığımız toplum tarafından kabul edilirse kendimizi daha iyi hissederiz. Bir de toplum ya da aile içinde edindiğimiz rollerimiz var. Yaşamımız süresince çeşitli rollere gireriz. Rol sözcüğü, aslında tiyatrodan alınmış, ancak bizim toplum içinde gerçekleştirdiği-

miz görevleri belirtmek üzere de kullanılır. İnsanların giyim biçimleri rollerinden etkilenir. Anne, baba, çalışanlar, satıcılar, askerler, doktorlar gibi farklı kişileri dikkatle incellerseniz, rolleriyle giyim biçimlerinin ilişkili olduğunu görebilirsiniz. Bir insanın kişiliğine, toplumsal konumuna, rollerine ilişkin ilk ipuçlarını giysileri verir. Ayrıca giysi seçimlerimiz duygularımızı, düşüncelerimizi, sevdiklerimizi ve diğer insanlarla olan dayanışmamızı da yansıtır.

Kültürel anlamda belirli bir konumda olan insanlar, modanın belirlenmesinde harekete geçiri-

Bir Türk Tasarımcıyı Tanıyalım

Bu sayımızda Türk moda dünyasından bir tasarımcıyı yakından tanımak istedik. Bu amaçla, hem moda hem de endüstri ürünleri tasarımcısı olan Deniz Leblebici'yle bir e-söyleşi yaptık. 1979 doğumlu olan Deniz Leblebici, İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı bölümünde araştırma görevlisi. Aynı zamanda da ayakkabı

tasarımları yapıyor. Deniz Leblebici, halen görevli olduğu bölümden mezun olmuş. Ayakkabı tasarımları yapmasının yanı sıra "Türk Ayakkabı Sanayii'nin Gelişimi" üzerine yüksek lisans çalışması yapmış. Şimdi de doktora çalışmalarını sürdürüyor.

BÇ: Moda tasarımcılığına nasıl başladınız?

DL: Ben, endüstri ürünleri tasarımı bölümünden mezun oldum. Basit olarak anlatmak gerekirse, endüstri ürünü tasarımcısı, çevremizde gördüğümüz ve fabrikalarda üretilen her türlü ürünün tasarımını yapar. Benim, moda alanına karşı çok büyük bir ilgim vardı. Bu iki alanın kesiştiği bir nokta olarak düşündüğüm ayakkabı tasarımıyla ilgilenmeye başladım. Dört yıldır bu işi yapıyorum.

BÇ: Tasarımlarınızı nasıl yapıyorsunuz? Bunu yaparken özel birtakım araç gereç ya da bilgisayar kullanıyor musunuz?

DL: Öncelikle çok araştırma yapıyorum. Tasarımların insanları etkilemesi çok önemli. Bunun için benim öncelikle öykülerden, olaylardan, okuduğum bir kitaptan ya da izlediğim bir film-den etkilenmem gerekiyor. Etkilendiğim bu şeyleri, çizgiye, renge ve son olarak da ürüne dönüştürüyorum. Başlangıçta fikirlerimi, kâğıda çiziyorum; daha sonra bunları bilgisayara aktarıyorum

ci bir işleve sahiptirler. Bu insanlar, yeni ya da farklı giysiler giydiklerinde, onları beğenen ya da takdir eden diğer insanlar da benzer giysilerden giymeye başlarlar. Bir toplum içindeki modalar, yaşa, toplumsal sınıfa, cinsiyete, mesleğe ve yaşanan yere göre farklılık gösterir. İnsanlar, birbirlerinin bu beklentilere uygun biçimde davranmalarını beklerler.

Moda Bir Döngüdür

Giysi modaları, sanki bir döngü varmışçasına belirli dönemlerde tekrarlanır. Kadınların ve erkeklerin benzer giysiler giymesi anlamına gelen “üniseks giyimi” ele alalım. Üniseks giyim, yüzyıllar boyunca etkin olmuş. Örneğin, Asya’da hem kadınlar hem de erkekler pantolon giyermiş. Eski Romalılar ve Yunanlılarda da yine her iki cinsiyet, tünik giyermiş. Ayrıca Çin, Hindistan, Japonya ve Malezya’nın geleneksel giysilerinde de kadınlarla erkeklerin giyimi hep benzer olmuş. Kadınlarla erkeklerin farklı giyinmeye başladıkları dönem, ortaçağa rastlar. Bu dönemde kadınlar pantolonları bırakıp elbise giymeye başladılar. Kadınların tekrar pantolon giymeye başlamaları da 19. yüzyılda gerçekleşti. Bu dönemde ata binmek, kadınlar arasın-

da yaygınlaştı. Etekle ata binmek biraz zor olduğundan, pantolon giymeye başladılar.

Bir başka döngü de, alt kısmı kalın ve yüksek olan platform tabanlı ayakkabılar için geçerli. Platform tabanlı ayakkabılar, ayağı yerden yüksekte tuttuğundan, ayakları çamurdan ve sudan korumak amacıyla Eski Romalılarca kullanılırdı. Bu ayakkabılar, 1930’lar, 1970’ler ve 1990’larda yeniden gündeme geldi. Modanın bir döngü içinde tekrarlandığının örneklerini daha da çoğaltabiliriz.

Renklerin Modası

İnsanlar, geçmişten beri renkleri simge olarak kullandılar. Renklere farklı anlamlar yüklediler. Mavi rengi erkek çocuklara, pembe rengi kızlara giydirdiler. Oysa 1920’lerden önce pembe, erkek çocuk rengi olarak kullanılıyordu. Aztekler, kimi böceklerin kabuklarından kırmızı boya elde ederlerdi. Ardından bunu İspanyollara öğrettiler. Bu toplumların geleneksel giysilerinde kırmızının sıklıkla kullanıldığını görebilirsiniz. Parlak güneş sarısı, öyle dikkat çekici bir renk ki, yağmurluklarda, işçi giysilerinde kullanılmış. Amaç, elbette kişinin yağmurda ya da tehlikeli başka ortamlarda kolaylıkla fark edilmesini sağlamak. Eski Roma’daysa

ve üçboyutlu hale dönüştürüyorum.

BÇ: Bunu yaparken hangi yazılımlardan yararlanıyorsunuz?

DL: Ayakkabı için özelleşmiş üçboyutlu modelleme yazılımları, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator ve Freehand gibi yazılımlardan yararlanıyorum.

BÇ: Endüstri ürünleri tasarımcısı olmanız, moda tasarımcılığınızı nasıl etkiliyor?

DL: Farklı bir konudan gelmek, başka açılardan baka-

Bilgisayar tasarımın gördüğünüz bu ayakkabının üzerindeki çıtırlara küçük oyuncaklar takılıyor.

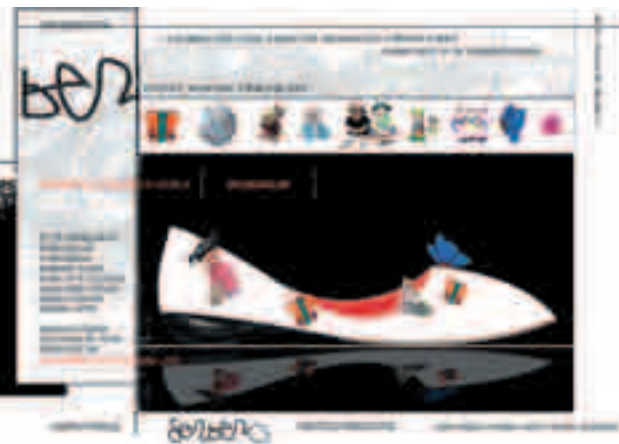
bilmeyi sağlıyor. Bunun sonucunda daha farklı ürünler üretebiliyorsunuz ya da sorunlara daha farklı çözümler getirebiliyorsunuz. Tasarımı, bir soruna getirilen çözümler olarak görebiliriz. Endüstri tasarımı, birçok farklı konu alanını içinde barındırdığından, daha geniş bir bakış açısına sahip oluyoruz.

BÇ: Moda tasarımcısı olmak isteyenlerin hangi okullara gitmesi gerekiyor?

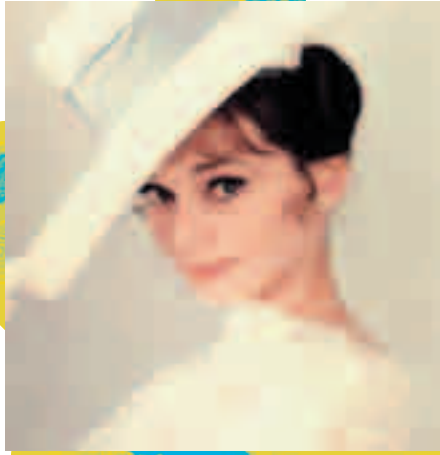
DL: Üniversitelerin moda ve tekstil tasarımı bölümlerine girebilirler. Ayakkabı, çanta, takı gibi ürünlere yönelik tasarımlarla ilgilenenlerse endüstri ürünleri tasarımı bölümlerini seçebilirler.

BÇ: Moda üzerine okurlarımıza söylemek istediğiniz bir şey var mı?

DL: Moda, çok renkli bir dünya ve ben işimi çok seviyorum. İşim, bana büyük bir mutluluk veriyor. Bence ne olursa olsun başarılı olmak için en önemli şey, herkesin sevdiği işi yapması. Mesleğinize gönül vererseniz karşılığını mutlaka alırsınız.

en sevilen gelinlik rengi sarıymış. Mavi, çoğunlukla sakinleştirici bir renk olarak kabul edilir. ABD’de polislerin koyu mavi üniforma giyme nedeni buna bağlanıyor. Yeşilin de, gözü en rahatlatıcı renk olduğu söyleniyor. Hastane üniformaları, hastaların gevşemesine yardımcı olması bakımından yeşil olarak seçiliyor. Yeşil, aynı zamanda doğayla bütünleşen bir renk olarak kabul ediliyor. Bu nedenle ortaçağ Avrupası’nda gelinler, doğurganlığı simgelemek amacıyla yeşil gelinlik giyerlermiş. Mor renkse, her zaman kraliyet rengi olarak kabul edildi. Siyah, genellikle ciddiyeti simgeledi. Batı ülkelerinde cenazelerde ve gece toplantılarında siyah giyilir. Yirminci yüzyılın başlarında, gelinler saflığı, temizliği simgeleyen beyaz gelinlikler giymeye başladılar. Çin’deyse beyaz, yas rengi olarak kabul edilmiş. Beyaz, kiri gösterdiğinden, hekimler ve hemşireler tarafından temizliğe verilen önemin bir simgesi olarak kullanılır.

Oyuncu Audrey Hepburn

dan oluşması zorunludur. Fransa, bu dönemlerde moda konusunda lider konumuna geldi ve ulaşım kolaylaştıkça etkisi tüm Avrupa’ya yayıldı. Paris’e gidenler, oradan aldıkları giysileri ülkelerine geri getiriyorlar ve benzerlerini diktiriyorlardı. Moda terimlerinin çoğunun Fransızca olmasının nedeni de bu zaten.

1960’lara gelindiğinde Yves Saint Laurent ve Pierre

Cardin gibi bir grup modacı, bu haute couture evlerini bıraktı ve kendi yerlerini açmaya başladılar. Artık modayı yalnızca haute couture evleri belirlemiyordu. 1920’lerden beri etkili olan sinema, bu yıllarda da işlevini sürdürdü. Modanın simgesi haline gelmiş oyuncular vardı. Marilyn Monroe, Audrey Hepburn gibi. Moda, artık daha büyük kitlelere ulaşıyordu. Uçakların ulaşımına etkin bir biçimde katılmasıyla modalar dünyanın her yerine kısa süre içinde yaygınlaşmaya başladı.

Moda dünyası için bir başka önemli aşama da hazır giyimin devreye girmesi oldu. Hazır giyimin iki kolu var. Birincisi, özgün kesimler ve tasarımlardan oluşur. Bunlar, moda yönelimlerinde daha etkili olurlar ve bir düşünce, bir kuram ya da bir kavramı yansıtabilirler. Hazır giyimin ikinci kolu da konfeksiyon giysileridir. Bunlar, mağazalarda gördüklerimizdir. Konfeksiyon giysiler, daha büyük kitlelere ulaştırılmak üzere hazırlanırlar.

Buraya kadar anlattıklarımız, modanın insanlık tarihi içindeki yerinin kimi yönlerine ışık tutuyor. Bundan sonra olacak gelişmeleri de zaman içinde göreceğiz. Bakalım hangi moda rüzgârları esecek?

Moda, Paris’te Doğdu

Modanın ilk uygarlıklara kadar uzanan çok eski bir tarihi olmasına karşın, 19. yüzyıl öncesinde özel giysi tasarımcıları yoktu. Moda tasarımcısı olarak düşünülebilecek ilk kişi Charles Frederick Worth oldu. 1826 – 1895 yılları arasında yaşamış olan Worth, Paris’te kendi modaevini kurmadan önce, giysi tasarımı özelleşmiş bir meslek dalı değildi. Worth’tan sonra Paul Poiret, günümüzde de kullanılan, Fransızca’dan gelen “haute couture” (hot kutür okunur) adı verilen kavramın ortaya çıkmasına neden oldu. Fransızca “haute” yüksek, “couture” giyim anlamına gelir. Haute couture tarzı giysiler, belirli müşteriler için hazırlanıp dikiyor. Bir modaevinin haute couture olarak nitelendirilebilmesi için, Paris’teki özel bir meslek birliğine üye olması gerekir. Ayrıca haute couture evlerinin, yılda iki kez koleksiyonlarını özel salonlarda sergilemesi ve her koleksiyonun da en az 35 ayrı parça-

Zuhal Özer

Kaynaklar:
Laver, J., Costume & Fashion, 1995
<http://www.factmonster.com/ipka/A0767725.html>
http://www.all-science-fair-projects.com/science_fair_projects_encyclopedia/Fashion...
<http://www2.gol.com/users/bobkeim/Garment/jhistory.html>
<http://www.fashion-era.com>